

ISC
Islamic Studies Center
01220-86613
کدهایش

هشتمین همایش ملی حکیم سبزواری، طراحی و آسیب شناسی برنامه درسی و
متون آموزشی فلسفه اسلامی

8th National Conference in Honor of Hakim Sabzevari, Designing
and Pathology of Curriculum And Textbooks of Islamic Philosophy

آرنولد توین بی و روش های پژوهش در فلسفه تاریخ

رضا فیاضی¹، اصغر فیاضی¹

چکیده

تاریخ تمدن ملل مختلف جهان همواره مورد توجه پژوهشگران علم تاریخ بوده است. در این میان، توین بی، نویسنده و تاریخدان انگلیسی، جایگاه ویژه ای دارد. او که به عنوان یک تاریخ نگار اخلاق مدار شناخته می شود، مطالعه تاریخ را نه به صورت شرح احوال اشخاص و حکومت ها، بلکه به صورت توصیف تمدن ها می داند و بنابراین تمدن را واحد مطالعه تاریخ بر می شمارد. این که توین بی در چه عصری زیسته، از چه کسانی الگو گرفته و کارهای او چه اشتراکات و افتراقاتی با دیگر تاریخ دانان هم عصرش داشته پرسش های این پژوهش است. با توجه به جهان بینی مذهبی که در آثار توین بی مشاهده می گردد، فرضیه ما بر این است که همین رویکرد مذهبی و اخلاق گرایانه در فلسفه تاریخ نگاری توین بی می تواند مهم ترین تفاوت توین بی با تاریخ نگاران دیگر، خصوصا اندیشمندان انگلیسی باشد. لذا در این مقاله با روش تحلیلی - توصیفی و با رویه تاریخی، با مطالعه آثار این اندیشمند، در پی یافتن شیوه وی در تاریخ نگاری، گذری کوتاه بر نقطه نظرات توین بی در فلسفه تاریخ خواهیم داشت.

کلیدواژه ها: آرنولد توین بی، روش پژوهش، مورخان انگلیسی، تاریخ معاصر، فلسفه تاریخ

1. مقدمه

در پژوهش ها و مطالعات تاریخی، یافتن یک شناخت حداقلی با نویسندگان و دیدگاه های آنان در نگارش کتاب هایشان، و همچنین تحلیل و بررسی این کتب از واجبات تحقیق می باشد. علاوه بر این، دیدگاه های نویسنده در فلسفه تاریخ نگاری اش نیز مهم می باشد مطالعه تاریخ را نمی توانیم جدای از تاریخ نگاری بدانیم. هر نویسنده و مورخ بنا بر شرایطی که

¹پژوهش گر تاریخ frsfrsfrs4@gmail.com

در آن زیسته و نیز بنا بر مطالعات و تجربیاتی که داشته روش و فلسفه ای را در تاریخ نگاری پیش گرفته است. آشنایی با این روش ها می تواند دیدی وسیع تر در مطالعه تاریخ ایجاد نماید (فیاضی، 1400: 56).

آرنولد جوزف توین بی¹ (1975 - 1889 م.) از نویسندگان و مورخان انگلیسی بود که در طول جنگ جهانی اول در وزارت خارجه انگلیس مشغول به کار و بعدها استاد تاریخ دانشگاه لندن شد. او از پژوهشگران حوزه تاریخ تمدن است و در نیمه دوم قرن بیستم میلادی، پژوهش های متعددی را در این باب انجام داده است؛ مشهورترین این پژوهش ها تاریخ تمدن می باشد که با نوآوری های فراوان نویسنده همراه بوده است. او در این کتاب تحولات تاریخی و اجتماعی انسان را با ممیزات و رویکردهای روشن گرایانه مبتنی بر گرایشات مذهبی فصل بندی کرده است. این نگاه و رویکرد همراه با روش پژوهشی خاصی در تاریخ نگاری است که این تحقیق در پی یافتن این شیوه، نقطه نظرات وی از انسان و اجتماع را - که در تلقی های توین بی از تحلیل و تبیین و مقتضیات آن ها متجلی شده است - مورد مطالعه قرار می دهد.

در این پژوهش، با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و رویکرد تاریخی، ضمن مطالعه کتاب های مهم توین بی از جمله تاریخ تمدن، به تحلیل نظریات و روش شناسی تاریخی توین بی پرداخته می شود. رویکرد تجربی و شیوه استقرایی توین بی در تعمیم نتایج حاصل از مطالعه تمدن ها به کل تمدن بشری، تأثیرپذیری و اشتراکات و افتراقات رویکرد توین بی با معاصرینش و دیدگاه توین بی از تاثیر عوامل اجتماعی و مذهبی در ظهور و سقوط تمدن ها، همگی با بررسی و تحلیل علمی روش شناسی توین بی در نگاشتن تاریخ قابل فهم می گردند.

2. یافته ها

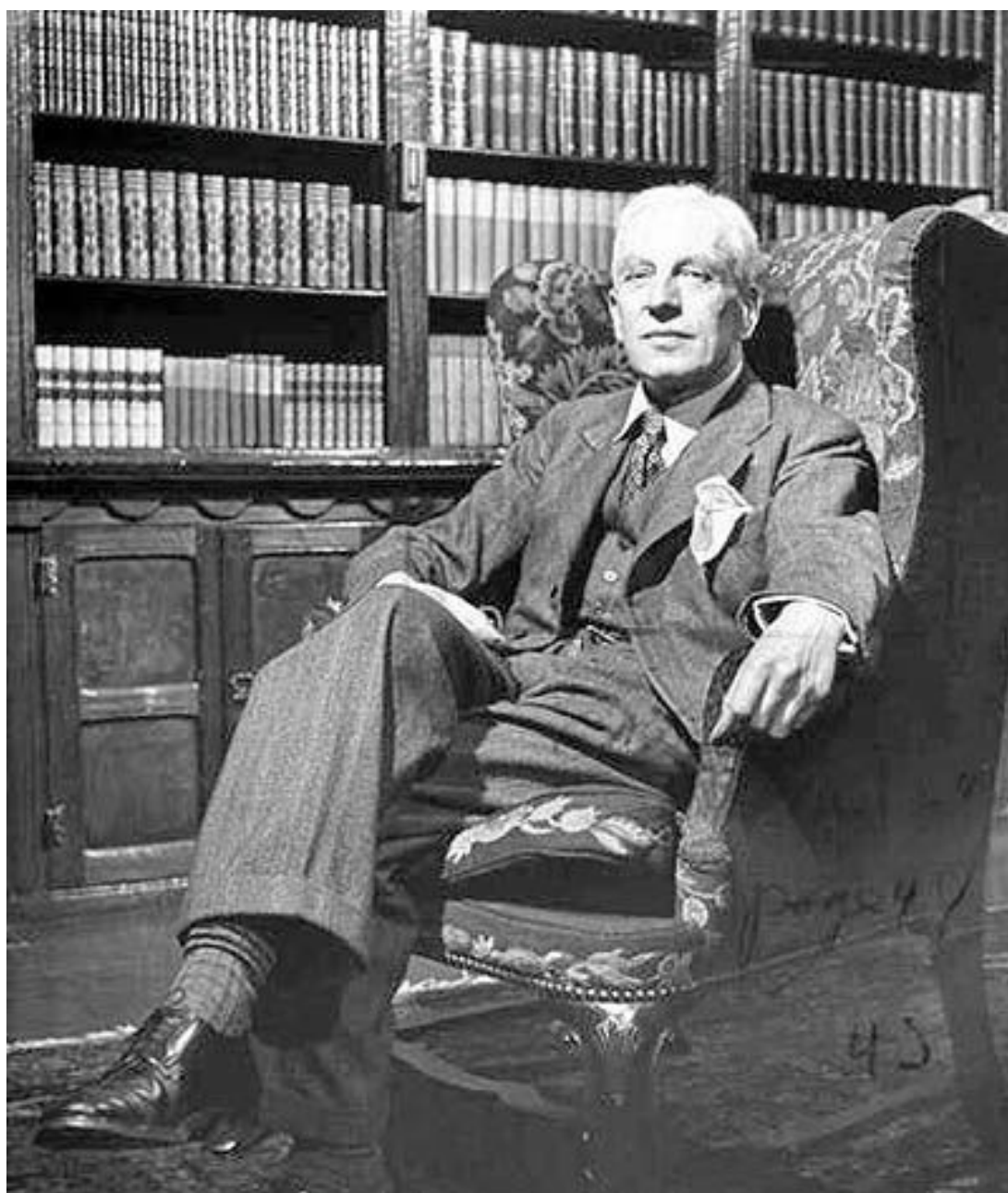
در این بخش، یافته های پژوهش را به طور خلاصه شرح می دهیم. یافته های این پژوهش، برگرفته از اسناد معتبر بوده و تحلیل گفته ها مدلل می باشد.

2-1. روزگار توین بی

توین بی (شکل 1) در طول جنگ جهانی اول در بخش سیاسی وزارت خارجه بریتانیا مشغول به خدمت شد و در کنفرانس صلح پاریس در سال 1919 م. نماینده بریتانیا گردید. این نمایندگی به سبب پست سازمانی او در وزارت خارجه بریتانیا به وی اعطا شده بود. وی از پژوهشگران شهیر تاریخ معاصر بوده و دید او به پژوهش در زمره تاریخ نگاری روشنگری قلمداد

¹ Arnold Joseph Toynbee

3 می شود. توین بی بعدها از سیاست فاصله گرفت و به عنوان استاد زبان های امپراطوری بیزانس و یونان، ادبیات و تاریخ در دانشگاه لندن مشغول به کار شد. وی همچنین در سال 1925م. موفق شد به درجه استادی در رشته تاریخ این دانشگاه نائل گردد. از آثار توین بی می توان به کتاب هایی همچون تحقیقی در تاریخ، جهان و باختر زمین، جغرافیای اداری هخامنشیان و نیز کتاب تاریخ تمدن اشاره کرد که اثر آخر بیشتر مورد بحث این پژوهش خواهد بود.

1. آرنولد توین بی

2-2. روش پژوهش توین بی در فلسفه تاریخ

توین بی یک فیلسوف و تاریخدان اخلاق گرا می باشد. او چند نفر را در رویکرد خود تاثیرگذار می داند؛ اول مادرش که او هم یک تاریخدان بود، دوم عمویش که کاپیتان کشتی بود و از سفرهای خود به نقاط دوردست جهان برای توین بی خاطره می گفت، سوم هردوت، چهارم پلیبوس و پنجم توسیدید تاریخدان شهیر یونانی که با توجه به رویکرد اخلاقی که در تاریخ نگاری داشت چه بسا بیشتر از سایرین تبدیل به الگویی برای توین بی شده بود (توین بی: 1375: 18).

رویکرد اساسی توین بی در تاریخ نگاری را می توان انتخاب تمدن به عنوان واحد مطالعه تاریخ دانست. مورد مد نظر توین بی در فلسفه تاریخ نه نوع بشر به طور عام و نه طبقات اجتماعی، بلکه تمدن – تنها واحد قابل درک در تاریخ نگاری برای کشف قوانین تاریخی حاکم بر جوامع انسانی – می باشد (میرمحمدی: 1389: 147).

توین بی در فرضیه خود کل را جامعه یا تمدن می داند و مرادش تمدن غربی و مسیحیت می باشد. البته خود این کل را می توانیم جزئی از یک کل دیگر بدانیم که همانا تمدن یونانی است (توین بی: 1356: 46-34). به عنوان نمونه، تاریخ بریتانیا از دید توین بی یک تاریخ مسلسل گونه و مستقل نیست بلکه جزئی از یک کل می باشد که این کل شامل جزءهای دیگری همچون تاریخ سایر ملت ها نیز هست که تمامی این جزءها در معرض اتفاقات مشابهی در طول تاریخ قرار می گیرند. به همین روش، اگر جوامع و تمدن های موجود در جهان را بررسی کنیم، ملاحظه می کنیم که آن ها نیز بخشی از کل های دیگر و در نهایت همگی جزئی از تمدن بشر به گستردگی تمام جغرافیای کره خاکی اند (موسوی: 1387: 107).
توین بی می گوید:

"در قرن نوزدهم که انگلیسی ها قدرت داشتند نور چشمی هایی در خارج داشتند که معمولا ملیت های به اصطلاح ستم دیده خوانده می شدند" (توین بی: 1373: 46-21).

از نظر توین بی تمام تمدن ها با یکدیگر قابل مقایسه می باشند و همگی آن ها مراحل مشابهی را پشت سر می گذارند. تمام تمدن ها در ظهور و سقوط از قوانین یکسانی پیروی می کنند. هر چند امکان دارد پیدایش و

فروپاشی تمدن های مختلف دارای کیفیت یکسانی نباشد، به عنوان مثال ممکن است این الگو در مورد برخی از تمدن ها و جوامع بشری با سرعت بیشتر و در دیگری با سرعت کمتری اتفاق بیفتد، اما خط سیر آن ها از الگوی مشابهی پیروی می کند. پیام توین بی به طور کلی در عهد خود ساده و تا آن جا که انتظار می رود واضح است (روپر: 1338: 389).

توین بی تمدن های مختلف را در یکدیگر موثر می داند و دیدگاهی مذهبی در تاریخ نگاری خود دارد. در بخشی از آثار توین بی می خوانیم:

"این واقعیت نیز بر جاست که تاسیس خدمات کشوری هندوستان در کوشش های اروپائیان ریشه دارد که در سنت مسیحیت غربی پرورش یافته اند" (تاملین: 1385: 119-99).

کتاب تاریخ تمدن توین بی (شکل 2) در سال 1979م. توسط انتشارات اکسفورد منتشر شد که این کتاب توسط آقای یعقوب آژند ترجمه شده و توسط انتشارات مولی به چاپ رسیده است. این کتاب به دلیل استقبال خوب مخاطبان تاکنون چندین دوره تجدید چاپ گشته و به منبع مهمی در مطالعه تاریخ تمدن بدل گشته است. توین بی در این کتاب - که با نوآوری های بسیاری از سوی نویسندگان همراه بوده است - با روش خاصی از تاریخ نگاری - که به آن اشاره شد - نقطه نظرات خود را از انسان و اجتماع تمدن بشری مورد تحلیل و بررسی قرار می دهد.

تمدن از دید توین بی همچون یک ماشین غیر قابل انعطاف نیست بلکه شامل یک شبکه پیچیده از مناسبات اجتماعی می باشد. بنابراین مطالعه تاریخ تمدن تابعی از نظرات آگاهانه می باشد (Edward, 1947, 485-489). توین بی برای دین در مطالعه تاریخ نقش مهمی قائل بود و اعتقاد داشت:

"ادیان بزرگ در عین حال که بر ادیان پیش از خود، بر یکدیگر و بر تمدن های مادی اثر گذاشته، خود نیز از تمدن های مادی، و از یکدیگر اثر پذیرفتند و این اثراتی که آن ها دریافت کردند نشانه شان را بر روند رشد و گسترش شان بر جای گذاشتند..." (توین بی: 1378: 89-61).

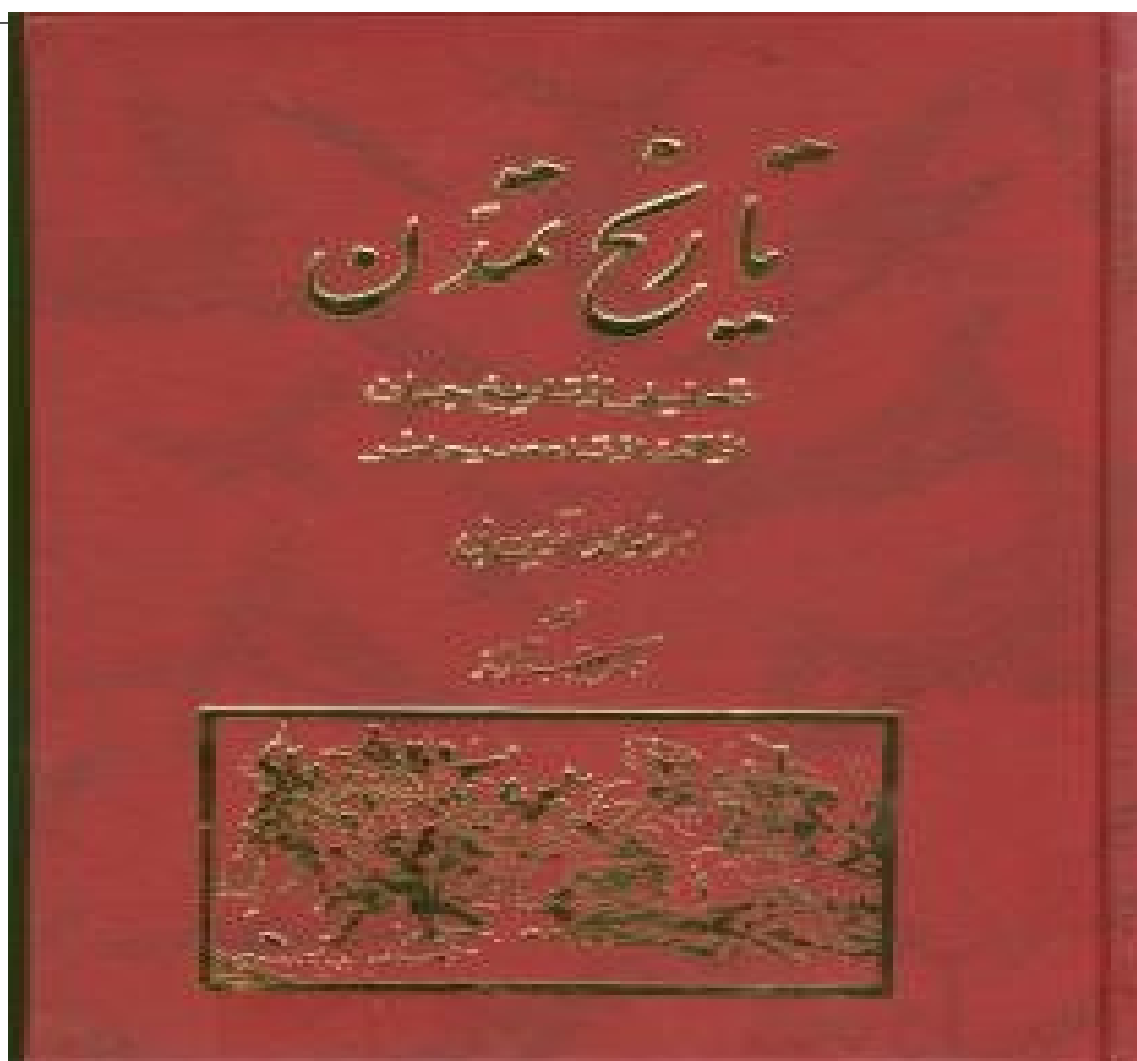
اعتقاد توین بی به توجه به مسائل مذهبی در مطالعه تاریخ تا جایی بود که برخی از منتقدان همین رویکرد توین بی در مطالعه تاریخ را نقطه ضعف او می دانند. این منتقدان اعتقاد داشتند که توین بی نباید بیش از اندازه دین را به مطالعه تاریخ ورود می داد. لذا می توان گفت، توین بی برای دین در تاریخ ارزش مهمی قائل بود و همین مسئله محملی شد برای خرده گیری برخی منتقدان از وی (مهردادی: 1387: 40).

اما باید گفت که توین بی سعی کرده است تا نگرشی جامع به حیات بشری در طول تاریخ بیفکند و علل و اسباب ظهور و سقوط تمدن ها بجوید و آراء و نظرات او برای همه علاقمندان می تواند بصیرت بخش باشد (همان).

مطالعه آثار تاریخ دانان، ما را به این نتیجه می رساند که پژوهش در تاریخ، بدون توجه به موقعیت اجتماعی، سیاسی و فرهنگی نویسندگانی که در آن می زیسته اند، کاری عبث و بیهوده است. در واقع، اگر از شیوه نگارش مورخان آگاهی یابیم، می توانیم با دیدی وسیع تر به مطالعه تاریخ بپردازیم.

تشکر و قدردانی

در اینجا بر خود واجب می دانم از تمامی افرادی که در نگارش این مقاله یار و یاورم بودند و از پیشنهادات خود بی نصیب نگذاشتند تشکر و قدردانی نمایم.

2. کتاب تاریخ تمدن

3. نتیجه گیری

آرنولد توین بی از پژوهشگران تاریخ تمدن است که در نیمه دوم قرن بیستم میلادی، پژوهش های متعددی را در این حوزه انجام داده است. در این میان، کتاب تاریخ تمدن از شهرت بیشتری نزد تاریخدانان برخوردار است که با نوآوری های فراوان مولف همراه بوده است. وی در این کتاب تحولات تاریخی - اجتماعی بشر را با ممیزات و رویکردهای روشن گرایانه مبتنی بر گرایشات دینی فصل بندی کرده است. این نگاه و رویکرد همراه با روش پژوهشی خاصی در تاریخ نگاری است که در پژوهش حاضر این شیوه، و نیز نقطه نظرات توین بی از انسان و اجتماع را که در تلقی های توین بی از تحلیل و تبیین و مقتضیات آن ها متجلی شده است، مورد مطالعه قرار گرفت.

رویکرد اساسی توین بی در تاریخ نگاری انتخاب تمدن به عنوان واحد مطالعه تاریخ است. به عنوان مثال، تاریخ انگلستان از نگاه توین بی یک تاریخ پیوسته و مستقل نیست بلکه جزئی از یک کل می باشد که این کل خود شامل اجزاء دیگری همانند تاریخ سایر کشورها و ملل هم هست که همگی این اجزاء در معرض رخدادها و حوادث مشابهی در طول تاریخ قرار می گیرند. از نظر توین بی تمام تمدن های بشری در جهان با همدیگر قابل مقایسه هستند و تمامی آن ها مراحل یکسانی را طی می کنند. توین بی برای دین در مطالعه تاریخ ارزش زیادی قائل بود. آراء و نظرات توین بی می تواند برای تمام پژوهش گران و علاقمندان به علم تاریخ الهام بخش باشد.

1. تاملین، اریک والتر فردریک (1385)، *گزیده آثار توین بی*، ترجمه محمدحسین آریا، تهران: امیرکبیر.
2. توین بی، آرنولد (1378)، *تاریخ تمدن (تحلیلی از تاریخ جهان از آغاز تا عصر حاضر)*، ترجمه یعقوب آژند، تهران: مولی.
3. توین بی، آرنولد (1373)، *جنگ و تمدن (چکیده از پژوهش در تاریخ)*، به انتخاب آلبرت فولر، ترجمه خسرو رضایی، تهران: علمی و فرهنگی.
4. توین بی، آرنولد (1356)، *فلسفه نوین تاریخ*، ترجمه بهاءالدین بازارگادی، تهران: کتاب فروشی فروغی.
5. توین بی، آرنولد (1375)، *مورخ و تاریخ*، ترجمه حسن کامشاد، تهران: خوارزمی.
6. روپر، ترور (1338)، «روزبازار آرنولد توین بی»، ترجمه مسعود رجب نیا، سخن، سال دهم، شماره چهارم.
7. فیاضی، رضا و فیاضی، اصغر (1400)، *تاریخ روابط خارجی ایران عصر ناصری*، بجنورد: بیژن یورد.
8. موسوی، سیدجمال (1387)، «توین بی و نظریه پیدایش و سقوط تمدن‌ها»، سخن تاریخ، شماره دوم.
9. مهرداد، غلام رضا (1387)، «مروری بر اندیشه‌های آرنولد توین بی بر اساس کتاب نگرش یک مورخ به دین»، کتاب‌های دینی، شماره 126.
10. میرمحمدی، سیدضیاءالدین (1389)، «نقد و بررسی نظریه توین بی در فلسفه تاریخ»، تاریخ در آئینه پژوهش، شماره اول.
11. Edward, Myers. (1947). A Note on Collingwood's Criticism of .
Toynbee, The Journal of Philisophy, Vol. 44. No. 18. 485-489